

Katarzyna Plutecka

UNIwersytet PEDAGOGICZNY IM. KEN W KRAKOWIE

KŁAMSTWO Z PERSPEKTYWY MŁODZIEŻY NIESŁYSZĄCEJ

Abstract

The article is empirical in nature. The main aim of the study is to diagnose the level of knowledge of and awareness of lies in the youth with hearing impairment. The research is based on a diagnostic survey with elements of the inquiry technique. The questionnaire as a study method is based on M. Karwatowska's survey. The study group consisted of 65 special school students with hearing impairment, aged 16 to 20.

Key words: students with hearing impairment, lying

Słowa kluczowe: uczniowie z uszkodzonym słuchem, kłamstwo

WPROWADZENIE

„Kłamstwo to zawsze kwestia wyboru, a nie przypadku”
S.B. Walters

Podejście interdyscyplinarne przy interpretowaniu pojęcia: kłamstwo powoduje trudności natury definicyjnej, klasyfikacyjnej czy taksonomicznej. Od czasów starożytnych filozofowie podejmowali próby odpowiedzi na pytanie: czym jest kłamstwo? Sokrates, Platon, św. Augustyn, P. Adelard, św. Tomasz z Akwinu, I. Kant przyjęli postawę nietolerancji wobec natury kłamstwa i poddawali analizie argumenty usprawiedliwiające kłamstwo w praktyce. Traktowali je jako zło, które narusza strukturę świata i osobowość człowieka, jest wręcz „brzydkim piętnem na ludzkiej naturze”¹. W czasach nowożytnych niektórzy filozofowie, np. F. Nietzsche, J.S. Mill, B. Russell dopuszczali kłamstwo z konieczno-

¹ S. Dietzsch, *Krótką historia kłamstwa*, przeł. K. Krzemieniowska, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA, Warszawa, 2000, s. 13.

ści, szczególnie uzasadnione wyższymi celami, np. altruizmem². Z kolei językoznawcy, opierając się na kryteriach i narzędziach semantycznych, uznali kłamstwo (kłamanie) za „złożony akt pragmatyczny i zarazem strategię językową, której cechą zasadniczą jest stan podwójnej świadomości mówiącego, a co za tym idzie, taki rodzaj procesowania semantycznego, który nazwać można nieprawdziwym komunikowaniem”³. Powyższa definicja wyjaśnia inherentne cechy kłamstwa, takie jak: niezgodność z faktem, ukryte intencje i intencjonalny cel⁴. Akt kłamstwa stanowi podstawowy środek szeroko pojętych działań ingracjacyjnych, których celem jest dążenie do uzyskania jakichkolwiek korzyści dla siebie dzięki wykorzystywaniu różnych, przemyślanych technik. Wśród najczęściej stosowanych technik ingracjacyjnych J. Antas wyróżniła:

- technika pochlebstw i komplementów;
- konformistyczne okazywanie zgodności własnych poglądów i opinii z sądami osoby znaczącej poprzez wyrażanie solidarności lub poparcia;
- autoprezentacja pozytywna lub negatywna, odpowiednia do oczekiwań i potrzeb osoby znaczącej⁵.

Zdaniem T. Witkowskiego w czasach współczesnych kłamstwo zyskało inny wymiar, bo okazuje się, że jest oznaką społecznej inteligencji, formą walki o przetrwanie i świadczy o umiejętności przystosowania się⁶. Przyczyn tego typu zachowań można doszukiwać się w genetyce lub zwierzęcym instynkcie ludzkiej natury. Tak więc umiejętność kłamania jest niezbędnym czynnikiem ewolucji. Autor wyróżnił różne odmiany kłamstwa i są to:

- ukrywanie — deklarowanie niewiedzy, luka w pamięci;
- aktywne ukrywanie — ukrywanie faktów wymagające aktywności, przygotowania i kontroli sytuacji;
- fałszowanie emocji — stosowanie maski, fałszywych emocji;
- uwiarygodnianie fałszywych faktów;
- manipulowanie przekazem faktów — fałszywa prawdomówność, mówienie półprawdy⁷.

Z uwagi na wielopłaszczyznowość sytuacji życiowych, w których człowiek kłamie J. Kucharski wskazał trzy dziedziny, w których dochodzi do usprawiedliwionego kłamstwa Są to: etyka życia codziennego, etyka biznesu i praktyka medyczna⁸. Badania socjologów i psychologów dowodzą, że człowiek nie potrafi rozpoznać kłamstwa u innych osób i dużo lepiej sam kłamie. Oczywiście, że istnieją uniwersalne metody sprawdzające

² J. Kucharski, *Usprawiedliwione kłamstwo we współczesnej etyce stosowanej*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2014.

³ J. Antas, *O kłamstwie i kłamaniu. Studium semantyczno-pragmatyczne*, Wydawnictwo UNIWERSITAS, Kraków 1999, s. 166.

⁴ Tamże, s. 154–155, wyjaśnia, że termin kłamstwo jest terminem metajęzykowym, nie można go tak definiować, jak pojęcia proste, które mają wyznaczony zakres semantyczny.

⁵ Tamże, s. 228. Należy zasygnalizować, że termin *ingracjacja* do nauk psychologicznych wprowadził E.E. Jones, a pochodzi z języka angielskiego od słowa *ingrattation*, które oznacza wkupianie się w czyjeś łaski, zaskarbianie sobie czyjejs przyjemności.

⁶ Szczególnie znamienne jest posługiwanie się kłamstwem w sferze politycznej przez ludzi mających osobowość makiaweliczną. Rafał A. Ziemkiewicz w najnowszej publikacji analizuje liczne przykłady wykorzystywania kłamstwa przez polityków w Polsce w imię pragmatyzmu, zob. R.A. Ziemkiewicz, *Uwarzałem że*, Wyd. Fabryka Snów, Lublin 2013.

⁷ T. Witkowski, *Psychologia kłamstwa*, Wydawnictwo PAN, Taszów, 2006, s. 169–206. Należy zaznaczyć, że jedną z pierwszych klasyfikacji kłamstwa zaproponował Tomasz z Akwinu i wprowadził podział na kłamstwo żartobliwe, konieczne, świadomie obliczone na szkodę.

⁸ J. Kucharski, *Usprawiedliwione kłamstwo...*

prawdomówność, ale kłamca wyćwiczony w sztuce maskowania się przez lata jest trudny do zidentyfikowania. Najbardziej wiarygodnym sposobem wykrywania kłamstw jest obserwacja mózgu za pomocą rezonansu magnetycznego fMRI⁹. Metoda ta jest na tyle wiarygodna, że pozwala zobaczyć, co dzieje się w mózgu kłamcy. Aktywność pewnych obszarów w mózgu naukowcy uznali za wyznaczniki mijania się z prawdą. W mózgu osoby, która mija się z prawdą zaczynają uaktywniać się nie tylko obszary zawiadujące mową, ale też rejony odpowiedzialne za kontrolę i koncentrację (grzbietowo-boczna część kory przedczołowej, a dokładnie zakręt czołowy środkowy i dolny oraz przednia część zakrętu obręczy). S.B. Walters uznawany za jednego z największych ekspertów w Stanach Zjednoczonych w wykrywaniu kłamstw, podpowiada, w jaki sposób można określić typowe zachowanie danej osoby, która kłamie. Kłamcę demaskują zachowania werbalne i niewerbalne. Człowiek z większą łatwością potrafi kontrolować swoje zachowania werbalne niż język ciała. Wśród kategorii zachowań niewerbalnych istotne są: barwa głosu, czystość mowy i treść wypowiedzi. W odczytywaniu zachowań niewerbalnych pomocna jest analiza czterech sygnałów języka ciała i są to: głowa, oczy, ręce i nogi. Poznając sposób, w jaki te czynniki działają razem lub osobno można zdiagnozować zachowanie emocjonalne i poznawcze osoby, która próbuje kłamać¹⁰.

METODOLOGIA BADAŃ WŁASNYCH

W prezentowanych badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, w ramach którego wykorzystano technikę ankietową. Narzędzie badawcze stanowił kwestionariusz ankiety w opracowaniu własnym, ale wzorowany na badaniach diagnostycznych autorstwa M. Karwatowskiej. Głównym celem podjętych badań było zdiagnozowanie poziomu wiedzy i świadomości młodzieży niesłyszącej na temat kłamstwa. W odniesieniu do tak sformułowanego celu badań przyjęto założenie, że istnieje zależność między czynnikiem demograficznym (płeć) a wiedzą i opiniami badanych na temat kłamstwa. W związku z powyższym postawiono następujące hipotezy (główną i pięć szczegółowych):

1. Płeć badanych w istotnym stopniu różnicuje ich wiedzę i opinie na temat kłamstwa.
 - 1.1. Płeć badanych w istotnym stopniu różnicuje ich wiedzę na temat ujęcia definicyjnego kłamstwa.
 - 1.2. Płeć badanych w istotnym stopniu różnicuje ich opinie na temat osoby, która kłamie.
 - 1.3. Płeć badanych w istotnym stopniu różnicuje ich opinie na temat przyznawania się do kłamstwa w życiu codziennym.
 - 1.4. Płeć badanych w istotnym stopniu różnicuje ich opinie na temat przyczyn, dla których kłamią.
 - 1.5. Płeć badanych w istotnym stopniu różnicuje ich opinie na temat przyznania się do kłamania wybranych osób z najbliższego środowiska.

⁹ D.D. Langleben, F.M. Dattilio, *Commentary: The Future of Forensic Functional Brain Imaging*, "The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law", 2008, 36, nr 4, s. 502–504; D.D. Langleben, *Detection of deception with fMRI: Are we there yet?*, "The British Psychological Society", 2008, 13, s. 1–9; D.D. Langleben, F.M. Dattilio, T.G. Guthei, *True lies: delusions and lie-detection technology*, "The Journal of Psychiatry and Law", 2006, 34, s. 351–370.

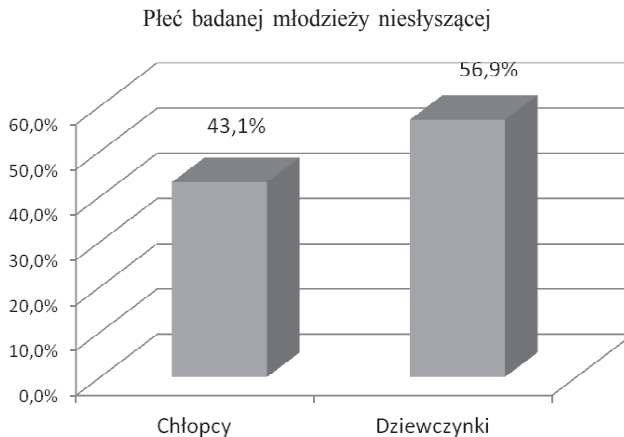
¹⁰ S.B. Walters, *Kłamstwo cała prawda o... Jak wykrywać kłamstwo i nie dać się oszukać*, przeł. E. Jusewicz-Kalter, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003.

W celu weryfikacji hipotez metodami statystycznymi zastosowano test zgodności chi-kwadrat z poprawką Yatesa. Podstawę do sformułowania powyższych hipotez stanowią doniesienia z opracowań naukowych, w których autorzy podkreślają wpływ czynników demograficznych (wiek, płeć) na poziom wiedzy i świadomości młodzieży na temat kłamstwa¹¹.

WYNIKI BADAŃ

W niniejszych badaniach uczestniczyło 65 uczniów niesłyszących w wieku od 16 do 20 lat, którzy uczęszczali do Liceum Ogólnokształcącego albo Technikum w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym dla Młodzieży Niesłyszącej w Krakowie oraz w Zespole Szkół Specjalnych dla Młodzieży Niesłyszącej w Tarnowie. W badanej populacji było 28 chłopców (43,1%) i 37 dziewcząt (56,9%).

Wykres 1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań

Uzyskane z analizy empirycznej wyniki dowodzą, że młodzież niesłysząca wie: czym jest kłamstwo? Najczęściej badani podkreślali następujące odpowiedzi: kłamstwo to mówienie nieprawdy (20 odpowiedzi niesłyszących chłopców, 31,3%; 26 odpowiedzi niesłyszących dziewcząt, 27,3%), zmyślanie (15 odpowiedzi niesłyszących chłopców, 23,4%; 20 odpowiedzi niesłyszących dziewcząt, 21,1%), oszukiwanie (10 odpowiedzi niesłyszących chłopców, 15,6%; 15 odpowiedzi niesłyszących dziewcząt, 15,8%), fałszywe opowiadanie (9 odpowiedzi niesłyszących chłopców, 14,1%; 15 odpowiedzi niesłyszących dziewcząt, 15,8%). Pojawiły się też rzadziej odpowiedzi typu: kłamstwo to: fantazjowanie (5 odpowiedzi niesłyszących chłopców, 7,8%; 6 odpowiedzi niesłyszących dziewcząt, 6,3%), nieprzyznawanie się do tego, że zrobiło się źle (3 odpowiedzi niesłyszących chłopców, 4,7%; 7 odpowiedzi niesłyszących dziewcząt, 7,4%), mówienie, że czegoś się nie

¹¹ M. Karwatowska, *Prawda i kłamstwo w języku młodzieży licealnej lat dziewięćdziesiątych*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2000.

zrobiło, a okazuje się, że ktoś coś zrobił (2 odpowiedzi niesłyszących chłopców, 3,1%; 4 odpowiedzi niesłyszące dziewczęta, 4,2%) i przemilczanie (2 odpowiedzi niesłyszących dziewcząt, 2,1%). Wiedza młodzieży niesłyszącej dotycząca wyżej omówionej kategorii rzeczownika kłamstwo pozwala określić następujące relacje semantyczne kłamstwa:

1. świadomie wprowadzać w błąd, np. mówienie nieprawdy, przekształcanie prawdy;
2. pokazywanie się w lepszym świetle;
3. stwarzanie iluzji;
4. celowo nieujawnianie komuś czegoś.

Tabela 1

Zależność między płcią a wiedzą badanych na temat kłamstwa

Czym jest kłamstwo?	Grupa badawcza	Płeć badanych			
		Chłopcy		Dziewczęta	
		N	%	N	%
Mówienie nieprawdy		20	31,3	26	27,3
Zmyślanie		15	23,4	20	21,1
Oszukiwanie		10	15,6	15	15,8
Falshywe opowiadanie		9	14,1	15	15,8
Fantazjowanie		5	7,8	6	6,3
Nieprzyznawanie się do tego, że zrobiło się źle		3	4,7	7	7,4
Mówienie, że czegoś się nie zrobiło, a okazuje się, że ktoś coś zrobił		2	3,1	4	4,2
Przemilczanie		0	0,0	2	2,1
Razem		64	100,0	95	100,0

N — ilość odpowiedzi

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań

Analiza statystyczna wykazała, że płeć nie różnicuje istotnie statystycznie wiedzy młodzieży niesłyszącej na temat kłamstwa, co potwierdza wartość testu zgodności chi-kwadrat z poprawką Yatesa $\chi^2 = 10,96$, $p = 0,05$ przy 7 stopniach swobody.

Profile określeń rzeczownika kłamca były właściwie analogiczne do profili wyodrębnionych w synonimie kłamstwo. Młodzież niesłysząca wie, że kłamca to ktoś kto jest fałszywy (48 odpowiedzi badanych, 28,6%), to oszust (36 odpowiedzi badanych, 21,4%), ktoś nieuczciwy (31 odpowiedzi badanych, 18,5%). Ponadto pojawiły się wskazania, iż kłamca jest nieszczerzy (20 odpowiedzi badanych, 11,8%), to też może być nieprzyjaciel (15 odpowiedzi badanych, 8,9%), spryciarz (10 odpowiedzi badanych, 6,0%), człowiek bezczelny (8 odpowiedzi badanych, 4,8%). Należy zauważyć, że płeć respondentów różnicowała ich opinie na temat osoby, która kłamie. Analiza wykazała, że więcej niesłyszących chłopców (21 odpowiedzi badanych, 26,9%) niż niesłyszących dziewcząt (15 odpowiedzi badanych, 16,7%) wiedzieli, że kłamca to oszust. Natomiast więcej dziewcząt niesłyszących (29 odpowiedzi badanych, 32,2%) niż niesłyszących chłopców (19 odpowiedzi badanych, 24,4%) uważało, że kłamca to przede wszystkim ktoś fałszywy. W pozosta-

łych określeniach dotyczących osoby, która kłamie wystąpiły nieznaczące różnice w opiniach badanych chłopców niesłyszących i dziewcząt niesłyszących. Stosunek badanych do religii był zmienną wykazującą związek z ich opiniami na temat kłamcy. Płeć nie różnicuje istotnie statystycznie opinii młodzieży niesłyszącej na temat kim jest kłamca, co potwierdza wartość testu chi-kwadrat z poprawką Yatesa $\chi^2 = 3,44$, $p = 0,05$ (przy 6 stopniach swobody).

Tabela 2

Zależność między płcią a opiniami badanych na temat osoby, która kłamie

Grupa badawcza	Płeć badanych			
	Chłopcy		Dziewczęta	
	N	%	N	%
Kim jest kłamca?				
Ktoś kto jest fałszywy	19	24,4	29	32,2
Oszust	21	26,9	15	16,7
Ktoś nieuczciwy	15	19,2	16	17,7
Ktoś nieszczerzy	9	11,6	11	12,2
Nieprzyjaciel	7	9,0	8	8,9
Spryciarz	4	5,1	6	6,7
Ktoś bezczelny	3	3,8	5	5,6
Razem	78	100,0	90	100,0

N — ilość odpowiedzi

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań

Tabela 3

Zależność między płcią badanych a ich opiniami na temat przyznania się do kłamstwa

Grupa badawcza	Płeć			
	Chłopcy		Dziewczynki	
	N	%	N	%
Czy kłamię na co dzień?				
Zdecydowanie tak	13	46,4	10	27,0
Raczej tak	12	42,9	8	21,6
Nie potrafię określić	0	0,0	3	8,2
Raczej nie	1	3,6	8	21,6
Zdecydowanie nie	2	7,1	8	21,6
Razem	28	100,0	37	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań

Kolejna analiza empiryczna wykazała, że ponad połowa, bo 43 badanych (66,2%) odpowiedziała twierdząco, że zdarza się im kłamać na co dzień (zdecydowanie tak — 23 badanych, 35,4%, raczej tak — 20 badanych, 30,8%). Odpowiedź negatywną zadeklarowało 19 badanych — 29,2% (zdecydowanie nie — 10 badanych, 15,4%, raczej

nie — 9 badanych, 13,8%), a pozostałych 3 badanych (4,6%) nie umiało określić swojej postawy. Płeć i stosunek badanych do religii były zmiennymi mającymi związek z przyznaniem się do kłamstwa. Należy zauważyć, że częściej niesłyszący chłopcy (25 badanych, 89,3%) niż niesłyszące dziewczęta (18 badanych, 48,6%) mijają się z prawdą. Płeć różnicuje istotnie statystycznie opinie młodzieży niesłyszącej w przyznaniu się do kłamstwa, co potwierdza wartość testu chi-kwadrat z poprawką Yatesa $c^2 = 16,80$, $p = 0,01$ przy 4 stopniach swobody.

Dalsza analiza dotyczyła odpowiedzi badanych na pytanie: po co kłamiesz? Odpowiedzi młodzieży niesłyszącej dowodzą, że kłamię się nie tylko w okolicznościach skrajnych, ale też z powodów zupełnie błahych, prozaicznych życiowo. Najczęściej badani zaznaczali odpowiedzi: kłamię, żeby inni nie śmiali się ze mnie (59 odpowiedzi badanych, 33,0%), żeby ukryć prawdę (52 odpowiedzi badanych, 29,1%) i dlatego, bo inni kłamią (42 odpowiedzi badanych, 23,5%). W dalszej kolejności były wskazywane zdania: kłamię, bo boję się złej oceny (34 odpowiedzi badanych, 19,0%), bo rodzice będą krzyżeć albo bić (33 odpowiedzi badanych, 18,5%), żeby komuś dokuczyć (26 odpowiedzi badanych, 14,5%), bo boję się kary (24 odpowiedzi badanych, 13,4%), bo chcę komuś pomóc (9 odpowiedzi badanych, 5,0%). W opiniach badanej młodzieży niesłyszącej kłamstwa służyły osiągnięciu następujących celów:

1. podniesienie własnej wartości w percepcji grupy rówieśniczej;
2. uniknięcie kary i odpowiedzialności;
3. zaspokojenie własnych potrzeb, przede wszystkim dotyczących ukrywania niepożądanych faktów;
4. przyjemne spędzanie czasu, są wymyślone dla żartu;
5. szlachetne intencje.

Zmienna płeć wprowadziła znaczące różnice w poglądach badanych dotyczących przyczyn kłamstwa. Więcej niesłyszących dziewcząt (33 odpowiedzi badanych, 22,3%) niż niesłyszących chłopców (26 odpowiedzi badanych, 19,8%) mówi nieprawdę po to, żeby inni nie śmiali się z nich i podnieść własną wartość w percepcji grupy rówieśniczej. Ponadto niesłyszące dziewczęta kłamią, żeby ukryć prawdę (32 odpowiedzi badanych, 21,6%), z obawy przed krzykiem lub biciem przez rodziców (21 odpowiedzi badanych, 14,2%) i złą oceną (19 odpowiedzi badanych, 12,8%) oraz ponieważ inni kłamią (19 odpowiedzi badanych, 12,8%). Z kolei chłopcy niesłyszący mijają się z prawdą, żeby inni się nie śmiali ze mnie (26 odpowiedzi badanych, 19,8%), bo inni kłamią (23 odpowiedzi badanych, 17,5%), próbując ukryć prawdę (20 odpowiedzi badanych, 15,3%), chcąc komuś dokuczyć (16 odpowiedzi badanych, 12,2%), uniknąć kary oraz odpowiedzialności (16 odpowiedzi badanych, 12,2%) i z obawy przed złą oceną (15 odpowiedzi badanych, 11,5%). Należy podkreślić, że płeć nie różnicuje istotnie statystycznie wiedzy młodzieży niesłyszącej na temat przyczyn, dla których kłamią, co potwierdza wartość testu zgodności chi-kwadrat z poprawką Yatesa $c^2 = 10,96$, $p = 0,05$ przy 7 stopniach swobody.

Młodzież niesłysząca stwierdziła, że najczęściej okłamują rodziców (34 odpowiedzi badanych, 30,7%), niesłyszących kolegów lub niesłyszące koleżanki (29 odpowiedzi badanych, 26,1%) i nauczycieli (24 odpowiedzi badanych, 21,6%). W dalszej kolejności wskazali słyszące rodzeństwo (10 odpowiedzi badanych, 9,0%), innych członków rodziny, np. babcię, dziadka (8 odpowiedzi badanych, 7,2%) i obce osoby (6 odpowiedzi badanych, 5,4%). Wśród badanych chłopcy najczęściej okłamują kolegów i koleżanki (21 odpowiedzi badanych, 39,6%), a także nauczycieli (17 odpowiedzi badanych, 32,1%). Natomiast dziewczynki niesłyszące przede wszystkim okłamują rodziców (27 odpowiedzi

badanych, 46,6%), a także słyszące rodzeństwo (8 odpowiedzi badanych, 13,8%) oraz kolegów i koleżanki niesłyszące (8 odpowiedzi badanych, 13,8%). W kontekście przeprowadzonej analizy można wnioskować, że płeć różnicuje opinie istotnie statystycznie młodzieży niesłyszącej na temat kogo okłamują, co potwierdza wartość testu chi-kwadrat z poprawką Yatesa $\chi^2 = 27,85$, $p = 0,05$ przy 5 stopniach swobody.

Tabela 4

Zależność między płcią badanych a ich opiniami na temat przyczyn kłamstwa, dla których kłamią

Po co kłamię?	Grupa badawcza	Płeć badanych			
		Chłopcy		Dziewczęta	
		N	%	N	%
Żeby inni nie śmiali się ze mnie		26	19,8	33	22,3
Bo inni kłamią		23	17,5	19	12,8
Żeby ukryć prawdę		20	15,3	32	21,6
Żeby komuś dokuczyć, dla żartu		16	12,2	10	6,8
Żeby uniknąć kary i odpowiedzialności		16	12,2	8	5,4
Z obawy przed złą oceną		15	11,5	19	12,8
Bo rodzice będą krzyżeć albo bić		12	9,2	21	14,2
Bo chcę komuś pomóc		3	2,3	6	4,1
Razem		131	100,0	148	100,0

N — ilość odpowiedzi

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań

Tabela 5

Zależność między płcią badanych a ich opiniami na temat osób, które okłamują

Kogo okłamuję?	Grupa badawcza	Płeć badanych			
		Chłopcy		Dziewczęta	
		N	%	N	%
Rodzice		7	13,2	27	46,6
Koledzy lub koleżanki niesłyszące		21	39,6	8	13,8
Nauczyciele		17	32,1	7	12,1
Słyszące rodzeństwo		2	3,8	8	13,8
Inni członkowie rodziny		2	3,8	6	10,3
Obce osoby		4	7,5	2	3,4
Razem		53	100,0	58	100,0

N — ilość odpowiedzi

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań

REFLEKSJE KRYTYCZNE

Przeprowadzone badania wykazały, że badana młodzież niesłysząca prezentuje wysoki poziom wiedzy i świadomości w zakresie problematyki dotyczącej kłamstwa. Przeprowadzona analiza empiryczna i statystyczna pozwala na dokonanie weryfikacji na postawione hipotezy badawcze:

1. Płeć nie różnicuje istotnie statystycznie wiedzy młodzieży niesłyszącej na temat kłamstwa, co potwierdza wartość testu zgodności chi-kwadrat z poprawką Yatesa $\chi^2 = 10,96$, $p = 0,05$ (przy 7 stopniach swobody).
2. Płeć nie różnicuje istotnie statystycznie opinii młodzieży niesłyszącej na temat kim jest kłamca, co potwierdza wartość testu chi-kwadrat z poprawką Yatesa $\chi^2 = 3,44$, $p = 0,05$ (przy 6 stopniach swobody).
3. Płeć różnicuje istotnie statystycznie opinie młodzieży niesłyszącej w przyznaniu się do kłamstwa, co potwierdza wartość testu chi-kwadrat z poprawką Yatesa $\chi^2 = 16,80$, $p = 0,01$ (przy 4 stopniach swobody).
4. Płeć nie różnicuje istotnie statystycznie wiedzy młodzieży niesłyszącej na temat przyczyn, dla których kłamią, co potwierdza wartość testu zgodności chi-kwadrat z poprawką Yatesa $\chi^2 = 10,96$, $p = 0,05$ (przy 7 stopniach swobody).
5. Płeć różnicuje istotnie statystycznie młodzieży niesłyszącej w opiniach na temat kogo okłamują, co potwierdza wartość testu chi-kwadrat z poprawką Yatesa $\chi^2 = 27,85$, $p = 0,05$ (przy 5 stopniach swobody).

Przeprowadzone badania diagnostyczne wykazały, że w okresie dorastania uczniów niesłyszących zanika „relatywizm normy etycznej prawdomówności”¹². Opinie młodzieży niesłyszącej na temat kłamstwa są niestety dowodem chaosu moralnego, zagubienia w świecie wartości. Funkcjonowanie w obecnej rzeczywistości społecznej wprowadza w ich życie element niepewności, dysonans poznawczy. W relacjach interpersonalnych widać próby pogłębiania związków emocjonalno-uczuciowych z grupą rówieśniczą. Ponadto badaną młodzież niesłyszącą cechuje ambiwalentne nastawienie wobec wartości prospołecznych, a ściślej koncentrowanie się na sobie połączone z negatywną oceną bezinteresownej pomocy bądź ograniczone zaufanie. W związku z tym, że kategoria kłamstwa jest centralnym pojęciem w systemie wartości, to właściwa ocena, krytyczna refleksja przy konstruowaniu odpowiedzi na pytanie: czym jest kłamstwo? pozwala człowiekowi budować jasne kategorie aksjologiczne i podejmować rozstrzygnięcia etyczne, i wpisuje się na trwałe w jakość życia młodzieży niesłyszącej. Dlatego istnieje potrzeba realizowania edukacji o charakterze interwencyjnym i profilaktycznym na ten temat. Zadanie to wymaga zaangażowania środowiska nauczycielskiego i podjęcia współpracy ze środowiskiem rodzinnym uczniów niesłyszących. Wzajemne relacje między rodzicami, umiejętność porozumiewania się z rodzicami może być jednym ze sposobów modelowania norm moralnych. Według założeń rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 5 lutego 2004 roku program profilaktyki powinien być dostosowany do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów, a także danego środowiska i ujmować w sposób całościowy wszystkie treści nauczania i działania o charakterze profilaktycznym skierowane

¹² Wniosek ten potwierdzają również badania, które prowadziła wśród młodzieży licealnej M. Karwatowska, *Prawda...*, s. 113. Okres życia między 12. a 18. rokiem to czas intensywnego kształtowania się osobowości, w którym charakterystyczna jest ambiwalencja emocjonalna.

do uczniów, nauczycieli i rodziców. Wśród podstawowych postulatów pedagogicznych warto uwzględnić:

- realizowanie szeroko pojętej profilaktycznej edukacji społecznej, uzasadniającej respektowanie norm moralnych w życiu młodzieży niesłyszącej;
- kształtowanie właściwych do naśladowania wzorów zachowań w kręgu przyjaciół, w środowisku rodzinnym i szkolnym;
- kształtowanie umiejętności intrapersonalnych, np. samooceny, samodyscypliny;
- kształtowanie umiejętności interpersonalnych, np. empatii, współpracy, komunikowania się (z uwzględnieniem różnych: słuchowych, manualnych i ustnych sposobów komunikacji);
- organizowanie projekcji filmów „pro-life”, prelekcji, spotkań, prowadzonych przez osoby mające autorytet i które będą przekazywać argumenty za życiem opartym na prawdzie.

W okresie dorastania duży wpływ na kształtowanie się postaw młodzieży niesłyszącej ma socjalizacja rówieśnicza i medialna. W związku z tym istnieje potrzeba uwzględnienia takich strategii profilaktycznych, które będą zgodne z potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi tej grupy wiekowej.

Katarzyna Plutecka

LYING FROM THE PERSPECTIVE OF ADOLESCENTS WITH HEARING IMPAIRMENT

Summary

This empirical analysis has showed that adolescents with hearing impairment demonstrate a high level of knowledge and awareness of issues related to lies. In addition, a statistical analysis (compatibility test chi-square with Yates' correction) has confirmed that the respondents' knowledge of and opinions about lies depend on gender. However, gender is not a significant differentiator of the knowledge concerning lies, liars, and reasons for lying. In contrast, the opinions of boys and girls on the subject of admitting to lies and the people (who) they lie to differed. In view of the fact that a lie is the central concept in the system of values and that it is becoming a permanent factor in the lives of young persons with hearing impaired, there is a need to pursue a preventive and interventionist education in this field.